

La producció de narrativa en català

per Ramon Pla i Arxé

La producció de narrativa en català durant els segles XIX i XX ha estat condicionada —i fomentada— per dos factors bàsics: la necessitat de tenir una llengua col·loquial amb dignitat literària —requisit tan imprescindible com difícil en una cultura sense normativa lingüística fins al 1913 i que no s'ensenyava a l'escola— i la convicció de la importància de la narrativa per incorporar al català el mercat majoritari dels lectors de novel·la.

La Renaixença cultural (segle XIX) s'inicià amb la poesia, però progressivament es produí una narrativa atenta als corrents estètics de la novel·la europea que aconseguí el reconeixement majoritari dels lectors.

La novel·la històrica associada al passat independent de Catalunya —*L'orfeneta de Menargues* (1862)— i els quadres i novel·les de costums contemporanis crearen les condicions d'una narrativa realista i naturalista. La figura central del realisme és Narcís Oller —Zola li prologà *La papallona* (1882)— precedit o acompanyat per d'altres novel·listes com Marià Vayreda, Dolors Monserdà o Josep Pin i Soler. La crisi del positivisme i el canvi d'orientació estètica del tombant de segle —el Modernisme— comportà un enriquitment del model realista (Raimon Casellas, Víctor Català o Prudenci Bertrana) i, alhora, ocasionals mostres de prosa poètica (Santiago Rusiñol).

A partir de 1906, la consolidació de la cultura catalana i un fort moviment autonomista creen el context d'un moviment cultural com el Noucentisme, que desacredità la novel·la realista i propicià una prosa molt elaborada que s'imposà com a cànon literari. *La ben plantada* (1911) d'Eugeni d'Ors és el paradigma del moviment. Se seguiren editant, però, novel·les realistes (Pous i Pagès, Puig i Ferrer, Miquel Llor, Sebastià Juan i Arbó) que incorporaren una llengua més elegant i expressiva (Ruyra), una preferent anàlisi psicològica (Carles Soldevila) o un refinat distanciament (Jordana, Trabal) amb una tècnica narrativa, sovint, molt renovada. L'excel·lència la representen uns autors molt diferents entre ells que escriuen una obra narrativa d'una gran qualitat (Carner, Sagarra, l'extraordinari Josep Pla o el jove Salvador Espriu). D'altres autors, però, que s'iniciaren en aquests anys hagueren d'escriure gran part de la seva obra a l'exili que seguí la Guerra Civil (1936-1939) —la immensa majoria d'escriptors catalans era antifeixista— com Mercè Rodoreda, Amat-Piniella, Aurora Bertrana, Pere Calders, Xavier Benguerel, Avel·lí Artís).

La dictadura (1939-1975) deixà inicialment indefensa la societat catalana i prohibí el català com a llengua de cultura. Un lent procés de recuperació forçat per la resistència política i cultural —editorials, premis literaris, setmanaris— es consolidà, però deixà al marge la nombrosa població immigrada. Els grans autors del període de la República esdevingueren els mestres indiscutibles dels nombrosos escriptors nous que s'incorporaren a la cultura en català (Pedrolo, Perucho i, posteriorment, Espinàs, Capmany, Porcel, Saladrigas, Moix, Roig, Teixidor). Un fenomen que es

produí paral·lelament —les mateixes editorials, el mateix espai cultural i el mateix mercat— al País Valencià i a les Illes (Llorenç Villalonga, el més prestigiós, a més de Gabriel Janer i Manila, Maria Antònia Oliver o Biel Mesquida).

La legislació democràtica (1978), en convertir el català en llengua preferent de l'ensenyament, ha incrementat el nombre potencial de lectors i ha enfortit el paper de les editorials, més determinants que la crítica o la universitat a l'hora de fixar el cànon de la narrativa. No hi ha, en general, una estètica hegemònica i el nombre d'autors —incloent-hi, significativament, els del País Valencià— i de lectors s'ha multiplicat.